

ENTREVISTA

Joan Botam, sacerdot i caputxí català

Xavier Alcalde / Eugènia Riera

Institut Català Internacional per la Pau

Joan Botam, **sacerdot i caputxí català**

A la Primera Guerra Mundial es podien trobar, com a mínim, tres branques del pacifisme internacional. La primera, el pacifisme científic o realista -que analitzem amb la figura d'Alfred Fried -, es caracteritzava per la creença que la pau només es podria garantir amb l'organització del món i la recerca científica. La segona, el pacifisme feminista -que hem tractat amb aquest article -, estava representada per les dones que lligaven la seva subjugació al militarisme i a la despesa militar. La tercera és el pacifisme religiós dels quàquers, menonites o tolstoians. D'aquesta vessant del pacifisme en parlem en aquesta entrevista amb el sacerdot i caputxí català Joan Botam, que ha impulsat nombroses iniciatives vinculades a la pau i l'ecumenisme.

Botam (Les Borges Blanques, 1926) és doctor en teologia i fundador de l'Institut Víctor Seix de Polemologia i del Centre Ecumènic de Catalunya. Ha representat Barcelona a la Cimera del Mil·lenni de líders religiosos i espirituals a les Nacions Unides.

Un dels grups fonamentals per entendre el pacifisme religiós durant la Primera Guerra Mundial són els quàquers. Quines són les seves característiques?

Els quàquers són pacifistes noviolents a ultrança, per espiritualitat de constitució personal, sense fronteres. El nom de quàquers ve del verb anglès *to quake*, que vol dir 'tremolar'. Tenen una experiència humana i creient tan sensible que quan proven la comunicació, la projecció o el diàleg 'tremolen', perquè saben de la presència de l'infinite de Déu, de l'absolut de Déu. És la criatura davant el creador, la limitació davant l'absolut. I aquesta sensació la tenen des dels seus orígens a Anglaterra, al segle XVII, amb George Fox, el seu fundador.

Amb l'esclat de la guerra, el 1914 es crea el moviment pacifista FOR (Fellowship of Reconciliation) a iniciativa de dos cristians, Henry Hodgkin (un quàquer anglès) i Friedrich Siegmund-Schultze (un luterà alemany). Vostè n'ha conegut persones molt vinculades. Quina filosofia hi ha al darrere?

La FOR -més endavant IFOR- és un moviment de reconciliació hereu d'un pacifista d'excepció, com és Jean Goss-Mayr. El vaig conèixer juntament amb la seva dona Hildegard, filla d'un pacifista austríac [Kaspar Mayr, fundador de la branca austríaca de la IFOR]. Jean Goss era un ferroviari francès, un home carismàtic amb una empenta i convenciment terribles. Sostenia -i jo també ho sostinc- que un dels absurds més enormes és la violència. És un absurd i també un pecat, perquè tot el que és imposició no respecta i no té en compte l'altre. Instrumentalitza, subordina i mata l'altre.

Vostè no va viure la Primera Guerra Mundial però la seva relació amb el pacifisme ve de lluny. Quan va començar?

Vinc dels moviments pacifistes dels anys 1950-60. De fet, la meua història comença amb la Segona Guerra Mundial, quan neix Pax Christi, un moviment pacifista de persones de tot tipus de creences, unides per la persecució nazi. L'any 1956 vaig ser cridat com a conciliari del moviment i vaig començar a tenir-ne un paper destacat. Pax Christi era un moviment confessional però lliure, no institucional, no jeràrquic, no catòlic des de dalt sinó des de les bases, i amb una voluntat clara de construir ciutadans membres de la comunitat internacional, a partir d'unes bases sòlides de democràcia i llibertat.

“ Sóc antiguerra, antiexèrcit i antiarmament, perquè crec que el món es construeix des del bé, la veritat i la justícia per mitjans pacífics ”

Què vol dir per a vostè ser pacifista?

Jo sóc antiguerra, antiexèrcit i antiarmament. Perquè crec, des de la filosofia gandhiana i des del pensament místic de Martin Luther King i també des de l'Evangelí, que el món es construeix des del bé, la veritat i la justícia per mitjans pacífics. Aquell qui en la construcció de la pau utilitza mitjans que no són pacífics, com per exemple la guerra, cau en una contradicció flagrant!

Com li va afectar en el seu pensament el fet de conèixer la guerra?

La guerra la vaig viure personalment. Era un adolescent l'any 1936 quan queien les bombes sobre el meu poble. Vaig ser instruït a l'escola pública sobre què s'havia de fer en cas d'un bombardeig i mentre t'ho explicaven pensaves que allò era música celestial, però carai! Quan el dia 2 d'abril del 1937 jo mirava cap al cel - un cel lluminós com avui- i vaig veure uns avions que avançaven i tot d'una comencen a desprendre com uns estels, unes espurnes que xiulen i baixen... i en aquestes sento uns espetecs i una polseguera, uns crits i un xiscles. Jo tenia 9 o 10 anys i això em va quedar a dintre. Era la negació, la mort, l'infern. I sentia les dones que deien "Que s'acabi això! Que s'acabi la guerra!" Aquest crit el porto a dins gairebé com un constitutiu antropològic.

És també a partir de la guerra que arriba al fet religiós?

Jo fins l'any 1939, de religió zero. Aquell any em van obligar a fer la primera comunió vestit de petit falangista, amb canons i metralladors al costat. Tota la formació religiosa que tenia fins aleshores arribava aquí. Però a partir del 1939, com que no hi havia escola, el meu pare -creient, republicà i anticlerical, com jo també hauria estat perquè no hi havia altra alternativa honesta- em va portar als Caputxins de Les Borges. L'endemà mateix després de passar les tropes franquistes, els Caputxins havien obert les portes.

**“ Les religions no són sempre font de pau.
L'Església com institució de vegades es creu amb
poder. I el poder mata ”**

Què va significar per a vostè estudiar al convent dels Caputxins?

Va ser un xoc des del punt de vista ambiental i escolar, metodològic, de serietat, de treball i d'aplicació. Jo era alguna cosa més que una mitjanía i la prova és que l'any 1942, després de tres anys, vaig quedar el primer de l'escola. Allà vaig fer un procés de reconversió de mi mateix, un procés educatiu: fer emergir allò que hi ha en tu gràcies als mitjans que et posen a l'abast. I gràcies a la relació humana i bonica que vaig trobar entre alumnes i mestres hi va entrar l'element creient. No va ser un procés ideològic, conceptual o filosòfic. Però a partir d'aquí va venir una vocació de la qual no n'estic descontent, tot el contrari: he trobat 'el sentit', el que a un el gratifica d'ell mateix, el que et fa sentir útil i servicial.

Tenint en compte el seu coneixement de les diferents espiritualitats, creu que la religió és sempre font de pau?

No. Perquè la religió - no la fe- com a institució i com a organització tracta d'institucionalitzar i normalitzar una experiència humana, espiritual i divina. Pretén explicar coses inexplicables, com és l'experiència sobrenatural de l'absolut de Déu. No dic que les religions siguin inútils, però l'Església hauria d'estar sempre al servei, a la recerca, amb tremolor. Però de vegades es creu amb poder. I el poder mata.

En la seva opinió, pot haver una contradicció entre l'Església com a institució i com a espiritualitat?

I tant. Perquè hi ha l'Estat del Vaticà, uns Estats Pontificis, unes potencialitats mediàtiques i econòmiques com l'Opus... això es dóna cops de puny amb la creença i amb l'espiritualitat. Hi ha un teòleg que jo estimo molt, Karl Barth, que diu que la religió explicada d'aquesta manera és pecat.

I vostè ho comparteix?

Sí. És aquella religió que no s'interroga i no es posa en causa ella mateixa, que no se sap situar, i que de vegades posa traves. La Inquisició, per exemple, és una trava. Com es pot posar a la foguera algú que pensa diferent? Ara, això no vol dir que no es pugui construir la pau des de la religió, perquè la vocació del cristià és precisament construir

la pau. I construir la pau vol dir col·laborar i dialogar amb tothom, sense adjectius. La pau és la pau i és la pau de tothom. No s'ha de posar fronteres al diàleg, s'ha de dialogar amb tothom, si convé amb el dimoni!

“ Construir la pau vol dir col·laborar i dialogar amb tothom, sense posar ni adjectius ni fronteres ”

Quin paper hi juga aquí l'ecumenisme?

Fora del món cristià, hi ha altres grups que vinculen ecumenisme i pau, com la fe Bahai. Els coneix?

Fora del món cristià, hi ha altres grups que vinculen ecumenisme i pau, com la fe Bahai. Els coneix?

Si, en tinc amics. Els Bahai van néixer a l'Iran, en unes condicions de persecució i són un intent d'ecumenisme a partir de l'arrel islàmica. Pertanyen a un moviment d'espiritualitat -no a una religió- segons el qual Déu és pare de tots, la humanitat és una sola família i el nostre treball és la pau i el diàleg. També hi ha els Brahma Kumaris, per exemple, que són semblants però d'origen hindú, amb vocació universal, de fraternitat i noviolència.

Tenint en compte els conflictes i les guerres del segle XX, creu que el pacifisme religiós ha lluitat prou per la construcció de la pau?

No. Fa la impressió que un no s'ho acaba de creure. De persones com Jean Goss, Lanza del Vasto, Lluís Maria Xirinacs o Martin Luther King no se'n troben. Jo espiritualment estic radicalitzat en aquest sentit, en la lluita per la pau, però costa de crear una cultura de la pau i unes relacions fonamentades en la construcció de la pau. Costa de fer pensar que la conciliació i la pau estan per damunt dels interessos d'un mateix.